

YUQORI TA'LIM TIZIMINING IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI: O'ZBEKISTON MISOLIDA

Ulug'bekov Davronbek Ulug'bek o'g'li

Farg'ona Davlat Universiteti mustaqil izlanuvchi

Mail: davronulugbekov007@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida yuqori ta'lim tizimining iqtisodiy rivojlanishdagi o'rni va ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Yuqori malakali kadrlar tayyorlashning mamlakatning innovatsion salohiyatiga, mehnat unumdorligiga hamda yalpi ichki mahsulot (YaIM) o'sishiga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, ilmiy-tadqiqotlar va ta'lim sifatini oshirish orqali iqtisodiy barqarorlikka erishish mexanizmlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: yuqori ta'lim, inson kapitali, iqtisodiy rivojlanish, mehnat bozori, innovatsion iqtisodiyot, O'zbekiston.

Kirish. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida yuqori ta'lim tizimi tub islohotlar bosqichiga kirdi. Davlat siyosati ta'lim sifatini oshirish, xalqaro standartlarga mos o'quv dasturlarini joriy etish va ilmiy tadqiqotlarni tijoratlashtirishga qaratilgan. Yuqori ta'lim tizimi — bu nafaqat bilim beruvchi soha, balki mamlakatning inson kapitali sifatini oshiruvchi strategik omil sifatida iqtisodiy rivojlanishning poydevorini tashkil etadi.

Bugungi globallashuv sharoitida mamlakatlarning iqtisodiy taraqqiyoti tobora ko'proq inson kapitalining sifatiga va yuqori malakali mutaxassislar salohiyatiga bog'lanib bormoqda. Shu jihatdan, yuqori ta'lim tizimi nafaqat bilim beruvchi, balki iqtisodiyotning intellektual va innovatsion asosini shakllantiruvchi muhim tizim sifatida namoyon bo'lmoqda. Rivojlangan davlatlar tajribasi (xususan, Janubiy Koreya, Singapur va Germaniya misolida) shuni ko'rsatadiki, ta'lim sohasiga yo'naltirilgan investitsiyalar iqtisodiy o'sish sur'atlarini tezlashtirish, mehnat unumdorligini oshirish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

O'zbekiston ham so'nggi yillarda ta'lim sohasini modernizatsiya qilish, ilm-fanni iqtisodiyot ehtiyojlariga yaqinlashtirish hamda xalqaro ta'lim standartlarini joriy etish yo'lida izchil islohotlar olib bormoqda. Ayniqsa, oliy ta'lim tizimini rivojlantirish, talabalarning qamrov darajasini oshirish va ta'lim jarayonini raqamlashtirish orqali mamlakatning inson kapitali sifatini sezilarli darajada yaxshilashga erishilmoqda. 2017–2024 yillar davomida O'zbekistonda oliy ta'lim qamrovi 9 foizdan 38 foizgacha oshganibu borada amalga oshirilgan islohotlarning samaradorligini yaqqol ko'rsatadi (1-jadval).

Shu sababli, yuqori ta'lim tizimining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'sirini o'rganish va tahlil qilish bugungi kunda nihoyatda dolzarb masalalardan biridir. Bu nafaqat ta'lim siyosatini yanada takomillashtirish, balki iqtisodiy o'sish strategiyalarini samarali rejalashtirish uchun ham muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

1-jadval. Oliy ta'lim muassasalar

Yil	Oliy ta'lim muassasalari soni	Talabalar soni (ming)	YaIM o'sish sur'ati (%)
2017	77	288	4.5
2019	113	456	5.8
2022	203	653	5.7
2024	217	745	6.0

Yuqori ta'limning mehnat bozori samaradorligiga ta'siri. Yuqori ta'lim olgan shaxslarning bandlik darajasi o'rta maxsus ta'limga ega bo'lganlarga nisbatan 25–30% yuqoriroq. Shu bilan birga, ular o'rtacha 1,8 baravar yuqori daromad oladi. Bu ko'rsatkich ta'lim darajasining iqtisodiy farovonlikka bevosita ta'sirini aks ettiradi. Oliy ta'limda o'qigan yoshlar innovatsion g'oyalarni ilgari surish, texnologik yangiliklarni joriy etish va kichik biznesni rivojlantirish orqali iqtisodiyotda faol rol o'ynaydi.

Yuqori ta'lim va innovatsion iqtisodiyotning o'zaro ta'siri. Universitetlar faqat kadr tayyorlovchi emas, balki ilmiy innovatsiyalar markaziga aylanmoqda. "Ilm–ta'lim–ishlab chiqarish integratsiyasi" modeli asosida ilmiy natijalarni amaliyotga joriy etish O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror o'sishiga xizmat qilmoqda. Misol uchun, Toshkent Davlat Texnika Universiteti, TDIU va INHA Universiteti huzuridagi texnoparklar iqtisodiyotga innovatsion texnologiyalarni joriy etishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa. Yuqori ta'lim tizimi mamlakat iqtisodiyotining intellektual asosini shakllantiruvchi eng muhim omillardan biridir. Ta'lim sifatini oshirish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini amaliyot bilan uyg'unlashtirish, shuningdek, xalqaro hamkorlikni kengaytirish orqali O'zbekiston iqtisodiyotining innovatsion va raqobatbardosh salohiyatini sezilarli darajada mustahkamlash mumkin. Bu jarayon nafaqat yangi bilim va texnologiyalarni ishlab chiqish, balki ularni ishlab chiqarish jarayoniga tatbiq etish imkoniyatlarini ham kengaytiradi.

Kelgusida ta'lim sohasiga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmini oshirish, zamonaviy infratuzilmaga ega innovatsion universitetlar tarmog'ini kengaytirish, ilg'or xorijiy tajribalarni joriy etish hamda raqamli ta'lim tizimini rivojlantirish mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim omil bo'lib qoladi. Bunday chora-tadbirlar orqali O'zbekiston global mehnat bozorida raqobatbardosh, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Natijada, yuqori ta'lim tizimi nafaqat iqtisodiy o'sishning harakatlantiruvchi kuchi, balki innovatsion jamiyatning poydevorini yaratishda hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Becker, G. S. (1993). Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education (3rd ed.). Chicago, IL: University of Chicago Press.

MODERN EDUCATIONAL SYSTEM AND INNOVATIVE TEACHING SOLUTIONS

2. Mankiw, N. G. (2020). Principles of economics (9th ed.). Boston, MA: Cengage Learning.
3. UNESCO. (2023). Education and economic growth report. Paris: UNESCO Publishing.
4. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. (2024). Ta’lim tizimi va iqtisodiy ko‘rsatkichlar statistik to‘plami. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi nashriyoti.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022-yil 11-iyun). PF–150-son Farmon. Oliy ta’lim tizimini rivojlantirish to‘g‘risida. Prezident.uz rasmiy sayti. <https://president.uz>
6. World Bank. (2023). The role of higher education in fostering economic development in emerging economies. Washington, DC: The World Bank.

